

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Nykytaiteen ja yhteiskunnan välisestä suhteesta
ja taiteen yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista

Arsi Keva

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2017
Tampereen Ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma

Keva Arsi:
Yhteiskunnallinen taide
Taiteen vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnassa

Opinnäytetyö 22 sivua, joista liitteitä 1 sivua
Huhtikuu 2017

Tutkielmassani selvitän nykytaiteen roolia yhteiskunnassa. Olen rajannut tarkasteltaviksi käsittelyalueiksi nykytaiteen roolin keskustelun avaajana ja aktivoijana ja yleisen hyvinvoinnin lisääjänä. Tarkastelen myös taiteen ja talouden välisiä suhteita sekä taiteen merkitystä yhteisöllisyyden näkökulmasta, esimerkiksi kansallisen identiteetin rakentajana. Lisäksi selvitän talouden ja taiteen välisiä suhteita.

Tarkastellessani nykytaiteen yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia käytän esimerkkitieteoksena opinnäytetyöteostani *Salaisten TTIP-asiakirjojen lukusali* (2017). Teokseni tarkastelee TTIP-sopimuksen käytäntöjä ja siihen liittyvää byrokraattista prosessia sopimuksen omia keinoja käyttäen. Teokseni lähtökohtana on ollut paitsi herättää ja ylläpitää keskustelua TTIP-sopimukseen liittyvistä kysymyksistä ja yksilön yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista, myös taiteen ja yhteiskunnallisten kysymysten välisen suhteen analysoiminen, ja tätä kautta taiteen yhteiskunnallisen roolin tutkiminen.

Asiasanat: Yhteiskunnallinen taide, installaatio, interaktiivinen, osallistava, demokratia, TTIP-sopimus, yhteiskunta

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
BA of Arts

Keva Arsi:

On societal art and the possibilities of societal participation of contemporary art.

Bachelor's thesis 22 pages, appendices 1 pages
August 2015

The thesis is studying the role of contemporary art in the modern society. I concentrate on contemporary art's various roles in the modern society for example as a starter of societal conversation and as a maintainer of well-being. The thesis also studies the relation between art and economy, and arts role in increasing communality in the society.

I use my BA thesis work "Reading room of the secret TTIP documents" (2017) as an example when observing the possibilities of societal participation of contemporary art. The work is an interactive installation, a space in which the participants can view documents of the TTIP agreement in supervision. By using the TTIP agreement's own terms and means, the installation is concentrating on the problematic questions that arise from the whole case.

Key words: Societal art, installation, interactive, democracy, society, TTIP-agreement

SISÄLLYS

1	Johdanto nykytaiteen ja yhteiskunnan suhteesta	5
2	Taiteen yhteiskunnallisia rooleja	6
2.1	Keskustelun avaaminen ja aktivointi	6
2.2	Hyvinvoinnin lisääminen	7
2.3	Taiteen vaikutus talouteen	9
2.4	Taiteen merkitys kansallisen identiteetin rakentajana	9
3	Yhteiskunnallinen taide	11
4	Esimerkkiteos	12
4.1	TTIP-sopimuksesta ja demokratiasta	12
4.2	Salaisten TTIP-asiakirjojen lukusali	16
5	Pohdinta	18
	LÄHTEET	19

LIITE: erikoissanasto

Johdanto nykyaiteen ja yhteiskunnan suhteesta

Taide on alati muuttuva ja uusiutuva ilmiökenttä, joka liittyy kiinteästi yhteiskuntaan ja reagoi sen muutoksiin (Mononen 2005) heijastellen ympäröivän yhteiskunnan asenteita. Viimeisintä vaihetta länsimaisessa modernissa kuvataiteessa kutsutaan nykytaiteeksi. Nykyaiteen kuvataan olevan rohkeaa ja ennakkoluulotonta, saavutettavaa, moniaistista, yhteiskunnallisia ilmiöitä kyseenalaistavaa ja taiteen kenttää haastavaa.

Yksi taiteen keskeisimpiä tehtäviä ja ominaisuuksia taidenautinnon tuottamisen lisäksi on keskustelun herättäjänä toimiminen. Taiteen ei tarvitse aina miellyttää, mutta ollakseen hyvää sen on herätettävä ajatuksia ja tunteita.

Yhteiskunta rahoittaa kulttuuria ja kuvataidetta, joten yhteiskunnalla on väistämättä vaikutus rahoituksen avulla syntyneeseen kuvataiteeseen (Saukkonen 2014). Taidemaailma ei ole riippumaton talouden logiikasta, mikä vaikuttaa myös taiteen yleisösuhteeseen. Rahoittavat tahot kyselevät myös ahkerasti taideprojektien yhteiskunnallisen vaikuttavuuden perään. (Lampela 2017) Tämän päivän kulttuuripoliittisen keskustelun vakioaiheeksi onkin noussut taiteen hyötyarvo ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Taiteen erilaisten yhteiskunnallisten roolien pohtiminen on tässä kontekstissa relevanttia. Opinnäytetyössäni kysyn mikä on kuvataiteen rooli yhteiskunnassa. Samalla kartoitan kuvataiteen yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia.

2. Taiteen yhteiskunnallisia rooleja

2.1 Keskustelun avaaminen ja aktivointi

Taiteen tehtäväksi mielletään yleisesti se, että se näyttää asioita uusista näkökulmista ja avaa uusia väyliä ongelmien käsittelyyn ja ratkaisemiseen. Elokuvaohjaaja Ingmar Bergmanin mukaan taide on ‘parasta elämässä, parasta mitä ihmisellä on’. Nykytaide käsittelee usein asioita joita näemme ympärillämme kaiken aikaa. Se pyrkii herättelemään keskustelua asioista, jotka helposti voisivat jäädä huomiotta. Taiteen parissa toimiminen, taiteen tekeminen ja siitä keskusteleminen kasvattaa ja rohkaisee yksilöä ajattelemaan, kyseenalaistamaan, perustelevaan sekä itse kokeilemaan ja luomaan.

Edellämainitut taidot ovat tärkeitä edellytyksiä nyky-yhteiskunnan täysipainoisena jäsenenä toimimista varten. Nykytaide vaikuttaa yhteiskunnassa kasvattaen yksilöitä ymmärtämään ympäröivää yhteiskuntaa ja ilmaisemaan tunteitaan, ajatuksiaan ja mielipiteitään. Nykytaide ja siinä käytetyt keinot tarjoavat oivan mahdollisuuden ja väylän osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Taidetta ja kulttuuria harrastavat yksilöt ja yhteisöt ovat keskimäärin muita aktiivisempia äänestäjiä ja yleensä kiinnostuneempia demokratiaan liittyvistä kysymyksistä (Rosenberg 2014). Yhteiskunnallisen aktiivisuuden kannalta tärkeitä ominaisuuksia ovat muun muassa omistautuneisuus, laaja-alainen kiinnostuneisuus ja kyky kriittiseen ajatteluun. Taiteen harrastaminen tukee näitä ominaisuuksia ja sitä kautta hyödyttää yhteiskuntaa.

2.2 Hyvinvoinnin edistäminen

Taiteen tehtävä ei ole vain luoda ympäristöstämme visuaalisesti mielenkiintoisempaa, haastavampaa ja miellyttävämpää, vaan antaa meille myös keinoja käsitellä ja ymmärtää ilmiöitä elämässä ja nostaa esille esimerkiksi yhteiskunnallisia epäkohtia. Ongelmien tiedostaminen on osa ratkaisua ja askel kohti parempaa. Taideharrastukset ja -tapahtumat parantavat elämänlaatua haastamalla henkisesti ja ylläpitämällä sosiaalisia suhteita ja kognitiivisia kykyjä ikään, tai sukupuoleen katsomatta. (Unkila 2008.)

Taide- ja kulttuuritoiminta tutkitusti edistävät ihmisten terveyttä ja hyvinvointia. Jo antiikin aikana taidetta on käytetty hoidon välineenä. Esimerkiksi huilumusiikin ajateltiin parantavan masennusta, samoin kuin teatteriesityksen synnyttämän vahvan emotionaalisen latauksen uskottiin auttavan neurooseihin. (Hohenthal-Antin 2006, 27.) Samoin Aristoteles näki taiteella olevan mieltä puhdistava vaikutus (Aulio 2009, 13).

Taiteen kautta voidaan ilmaista asioita, joista muuten on vaikea keskustella. Tästä syystä taiteella on empatian kehityksen kannalta tärkeä merkitys. Empatiolla tarkoitetaan myötätuntoista eläytymistä toisten elämäntilanteisiin. Siihen sisältyy kyky eläytyä toisen ihmisen kokemukseen, eli toisin sanoen siihen, mikä tekee ihmisistä ihmisiä. Lienee selvää, ettei kukaan haluaisi elää yhteiskunnassa, jota tunneällyn puute ja empatiakyvyttömyys vaivaa. Taiteen kyvystä kehittää tunneälyä ja empatiaa onkin siksi yhteiskunnan kannalta suoraa ja välitöntä hyötyä.

Syrjäytymisen ja huono-osaisuuden kasaantuminen ja jopa lisääntyminen on korostunut yhteiskunnallisessa keskustelussa. Suomalaisen hyvinvointipolitiikan voidaan nähdä olevan tilanteessa, jossa sen uusiutuminen on välttämätöntä. Uutta sisältöä on alettu hakea taiteesta ja kulttuurista. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointia edistävä vaikutus on

huomattu: ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ei riitä vain terveys ja toimeentulo, vaan ihminen tarvitsee jokapäiväiseen elämäänsä myös taidetta ja yhteyttä omaan luovuuteensa. (Haapalainen 2007, 73.)

Jokainen taidekokemus on subjektiivinen. Museonjohtaja Berndt Arell korostaa taiteen kokemisen henkilökohtaisuuden merkitsevän myös sitä, että katsojalla on vastuu omasta kokemuksestaan. "Valitettavasti vain harva ihminen on niin avoin, että uskaltaa ottaa vastaan sen muutoksen ja kokemuksen, mitä taiteella on tarjota. Ihmiset ajattelevat, että taide ei ole elämää, taide vain esittää elämää. Jos taidetta pitää vain "taiteena", mitään muutosta ei pääse tapahtumaan. Taiteilija on kyllä tarkoittanut, että hänen työnsä on osa todellisuutta. Katsojan pitää uskaltaa ottaa riski, että ottaa taiteen vastaan osaksi omaa todellisuuttaan." (Karhapää 2015)

Hyvinvoinnin edistämisessä taiteen ja kulttuurin menetelmin on erityisesti yhteisöllisillä taidemuodoilla keskeinen asema. Yhteisötaide voi toimia tietoisesti ja järjestelmällisesti yhteiskuntaa muokkaavana ja muuttavana toimintamuotona. Yhdessä tekemisen ja jakamisen, yhteisössä tapahtuvan muutoksen, lisäksi yhteisötaide voidaan liittää valtiota ja yhteiskuntaa hyödyntäviin päämääriin. Yhteisötaide voi toimia kansalaisten syrjäytymistä ehkäisevänä sosiaalipoliittisena välineenä ja sen avulla voidaan kiinnittää huomio yhteiskunnallisiin epäkohtiin ja saada aikaan muutosta. (Haapalainen 2007, 74.)

Nykyään sosiaali- ja terveydenhuollon alueella käytetään yhä enemmän taiteellisia toimintatapoja. Esimerkiksi terveydenhuollon piirissä voidaan yksittäisen ihmisen elämään tuoda taiteen avulla uutta sisältöä tai ainakin virkistystä.

2.3 Taiteen vaikutus talouteen

Kirjailija Mika Waltarin mukaan taide voi olla myös ihanaa turhuutta ja tuottaa elämäniloa, joka sinänsä parantaa elämänlaatua ja nostaa mielialaa (Rosenberg 2014). Tavanomaisesti suomalainen kulttuuri korostaa synkkyyttä, ja kärsimys on mielletään hauskanpitoa syvällisemmäksi. Yhteiskunnallisen kehityksen kannalta hyvinvointi on kuitenkin kaikkien osapuolten eduksi, hyvinvoivat ihmiset ovat nimittäin yhteiskunnan kannalta tuottavampia.

Taiteen vaikutusta talouteen voidaan myös mitata. Pirkanmaan festivaalit ry on selvittänyt laajalla käyttäjä tutkimuksella julkisen tuen vaikuttavuutta aluetalouteen. Yksi julkinen tukieuro poiki aluetalouteen 126 euroa. Valtaosa tuosta 126 eurosta solahti kuitenkin muiden kuin taiteilijoiden taskuun. Ilman taiteilijalle osoitettua tukieuroa ei tätä aluetaloudellista heijastusvaikutusta saada aikaan (Rantala-Korhonen 2015). Edellä mainitut konkreettiset luvut taiteen vaikutuksesta talouteen paljastavat, että taloudellisesti haastavina aikana olisi varsin perusteltua lisätä taiteen ja kulttuurin julkista tukea, ei suinkaan leikata sitä.

2.4 Taiteen merkitys kansallisen identiteetin rakentajana, ja sen hyöty yhteiskunnalle

Taide on kautta historian synnyttänyt yhteisöllisyyttä. Yhteiskunnan näkökulmasta tämä kulttuurin yhteisöllisyyttä synnyttävä ominaisuus on hyödyllinen. Kansallisvaltiota perustettaessa yksi tärkeimpiä tehtäviä on yhteisten nimittäjien ja myyttien keksiminen ja löytäminen kyseisen valtion kansalaisten - tai tarkemmin sanottuna tiettyjen rajojen

sisäpuolelle muodostuneen väestön edustajien - välille. Taide, kulttuuri ja uskonnolliset myytit ovat osoittautuneet historian saatossa merkittävimiksi keksinnöiksi tätä tarkoitusta ajatellen. Täten taiteella on oma roolinsa yhteiskunnallisessa järjestäytymisessä, ja siinä miten tiettyjen rajojen sisäpuolella elävä yhteisö (tässä tapauksessa yhteiskunnan jäsenet) voi kokea velvollisuutta elää ja toimia kyseisten rajojen muodostaman luodun yhteiskunnan etujen mukaisesti.

Myös suomalaisen valtion ja kansakunnan rakennusprojektiin valjastettiin avuksi kulttuuri, 1800-luvun euroopalle tyypillisessä nationalistisessä hengessä. Suomalaisen yhteiskunnan ja kansallisvaltion rakentumisen tausta on 1700- ja 1800-lukujen eurooppalaisessa nationalismissa ja yleisessä modernisoitumisen kehityksessä. Taiteella ja taide-elämällä oli Euroopassa 1700- ja 1800-lukujen vaihteesta lähtien tehtävänsä kansakuntien rakentamisessa ja kansakuntien kulttuurin kehittämisessä. - - Ensimmäisessä vaiheessaan 1800-lukujen jälkipuoliskolla suomalaisen kulttuuripolitiikan tehtävinä olivat siis kansakunnan luominen, kansallisen arvojärjestelmän tukeminen ja kansallisen identiteetin tuottaminen. Taide-elämä oli yksi instrumentti valtion luodessa yhtenäistä kansakuntayhteisöä. (Jakonen 2015)

Eri taidelajeilla ei ollut yhtäläistä asemaa kansakunnan rakentamisen projektissa. - - Modernismi aiheutti nationalismin kannalta hankaluuksia. Samoja kysymyksiä voi pohtia nykypäivänä: minkälainen asema kullakin taiteenaloilla tai -lajilla on ja miten ne asemoidaan esimerkiksi suhteessa puheeseen luovasta taloudesta, brändäykseen tai muihin tässä ajassa hegemonisiin projekteihin. Taiteenalojen asema ei ole ikuisesti sama; aikaisemmin marginaalissa olleita taiteenaloja on päässyt vakiintuneeseen asemaan, ja reuna-alueille on ilmestynyt uusia luovan ilmaisun muotoja (Saukkonen 2014, 2)

3. Yhteiskunnallinen taide

Harro Koskinen tunnetaan yhteiskuntakriittisestä tuotannostaan, joka aikanaan herätti runsaasti keskustelua. Sikamessias (1969) teoksesta Koskinen sai jumalanpilkkatuomion. Oikealla yksityiskohta Koskisen teos-sarjasta Suomalainen elämänmuoto (1970), jonka vuoksi hän sai syytteet Suomen lipun häpäisystä. Syyte kuitenkin kaatui Turun raastuvanoikeudessa. Kuva: Voima

Nykytaide tuo luovan panoksen yhteiskuntaan esittämällä asioita totutusta poikkeavista näkökulmista. Taide antaa esimerkin siitä, että kaikki asiat eivät ole sellaisia kuin ensisilmäykseltä näyttää, vaan näkökulman muuttaminen voi jopa toimia ratkaisuna yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Nykytaiteen avulla voidaan jäsentää todellisuutta, ja tuoda järjestystä median kuvien kaaokseen. Vaikka tämä ei korjaa tai poista kritiikin kohdetta, taide voi näyttää ja ohjata suuntaa – eli vaikuttaa ympäristöönsä ja muuttaa elintapoja. Teatteriohjaaja Udi Alonin mukaan taide on ”vaarallista sellaisissa paikoissa, joissa se voi muuttaa asioita. Länsimaissa taide ei ole yhtä vaarallista, mutta sillä ei myöskään ole yhtä suurta vaikutusta.” (Kivinen 2012)

Taide joka ei näytä lainkaan poliittiselta tai joka väittää olevansa epäpoliittista, voi kuitenkin olla sitä. Taiteilijan voi olla myös vaikeaa todentaa, että hänen toimintansa on poliittista tai että sillä on yhteiskunnallista vaikutusta (Kuosmanen 2016). Voidaankin siis sanoa, että kaikella taiteella on potentiaali yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Kaikki taide on sidoksissa omaan aikaansa. Yhteiskunnan muuttuessa myös taiteen vaikutuskeinot muuttuvat. Yhtenäiskulttuurin hajoamisen myötä koko kulttuurin läpäisevästä kantaottavuudesta on tullut kuvataiteelle entistä hankalampaa. Esimerkiksi vielä 1970-luvulla taiteilijan oli helppo järkyttää vaikka alastomuuden kuvaamisella tai kristinuskoon viittaavilla symboleilla, kuten Harro Koskinen *Sikamessias*-teoksessaan. 2010-luvulla on toisin: eniten ravistelemisen potentiaalia on taideasiantuntija Tuija Peltomaan mukaan asioissa, joita suuri yleisö ei aina edes halua tai jaksa miettiä – esimerkiksi suuryritysten globaalissa vaikutuksessa. (Forss 2017)

4. Esimerkkiteos

4.1. TTIP-sopimuksesta ja demokratiasta

Opinnäytetyöteokseni teemana oli TTIP-sopimus. Kiinnostuin TTIP-sopimuksesta, sillä siihen sisältyvät käytännöt eivät vastaa käsitystäni demokraattisesta päätöksenteosta.

Yhdysvaltain ja Euroopan unionin vapaakauppaa lisäämään tarkoitettu kauppasopimus tunnetaan nimellä TTIP-sopimus. Kesällä 2013 alkaneiden vapaakauppasopimus neuvotteluiden tavoitteena oli, että eurooppalaiset ja sen myötä suomalaiset yritykset pääsisivät Yhdysvaltojen markkinoille nykyistä helpommin ja päinvastoin. Euroopassa sopimuksen toivottiin autojen ja lääkkeiden lisäksi tiivistävän yhteistyötä muun muassa lääkinnällisten laitteiden, kemikaalien, tekstiilien, kosmetiikan ja kasvinsuojeluaineiden sääntelyssä (YLE 12.9.2016).

TTIP-sopimuksen sisältöä kohtaan on esitetty laaja-alaista tutkimuksiin ja asiantuntijalausuntoihin pohjautuvaa kritiikkiä. On arvioitu, että ehdotetusta kauppakumppanuudesta seuraisi sopimuksen toteutuessa syvällisiä rakenteellisia muutoksia sosiaaliin järjestelmiin. Monet oikeustieteilijät pitävät ongelmallisena sitä, että TTIP-sopimukseen sisältyvä investointisuoja vähentäisi valtioiden itsemääräämisoikeutta (HS, 1.5.2016). Toteutuessaan sopimus heikentäisi ympäristölainsäädäntöä ja kuluttajansuojaa. Esimerkiksi sääntelyn yhdenmukaistaminen sekä sijoittajien ja valtioiden välinen riitojenratkaisumenettely ovat ristiriidassa Euroopan sosiaalisen yhteiskuntamallin kanssa. Yhteensä 48 suomalaistutkijaa uskoo tekemässään julkilausumassa, että ”sääntelymuotojen ja -kulttuurin harmonisoiminen sääntelyä kaihtavan Yhdysvaltojen kanssa aiheuttaisi EU:lle paineita madaltaa ympäristönsuojelua, työntekijöiden oikeuksia ja kuluttajansuojaa. Vähintään harmonisoiminen hankaloittaisi kestävän kehityksen kannalta välttämätöntä ympäristösääntelyä. Ympäristönsuojan vahvistamiseksi on järkevää säilyttää oikeus myös uudenlaisten ohjausmekanismien ja kannustimien kehittämiseen.” (TTIP-Julkilausuma).

Mikäli ehdotettu TTIP-sopimus hyväksyttäisiin, se tekisi yksityiselle yritykselle tai sijoittajalle mahdolliseksi haastaa valtion oikeuteen, mikäli se uskoo valtion heikentävän nykyisiä tai odotettuja voittojaan. Nämä kiistat ratkaistaisiin ongelmalliseksi katsotulla välimiesmenettelyllä. Kansainvälisen oikeuden professori Martti Koskenniemen mukaan kyse on julkisen vallan siirtämisestä pois valtioilta ja yritysten riskien ulkoistamisesta veronmaksajille. Hänen mukaansa välimiesmenettelystä tunnetaan useita ongelmatapauksia. Yhtenä esimerkkinä hän

nostaa esiin seuraavan tapauksen: ”vuonna 2010 viranomaiset kielsivät jälleenkäsittelylaitoksen sijoittamisen Meksikoon, koska se ei vastannut standardeja. Jälleen päätettiin, että Meksikon on korvattava sijoittajille näiden vaatimat menetykset täysmääräisesti. ICSID:stä todettiin, ettei sen tehtävä ole arvioida ympäristövaikutuksia vaan pelkästään tappioiden määrää.” (Kukkala 2014).

EU:ssa ei ole vielä kukaan heitetty lopullisesti toivoa vapaakauppasopimuksen neuvottelemisesta Yhdysvaltain kanssa, vaikka maan presidentiksi valittiin marraskuussa 2016 Donald Trump, joka jäädytti TTIP-sopimuksen valmistelut. Kauppakomissaari Cecilia Malmströmin mukaan sopimukseen liittyvät neuvottelut tulevat olemaan nyt ”hyvän aikaa pakastimessa. Mitä tapahtuu sitten kun se sulatetaan, sitä emme vielä tiedä” (YLE 11.11.2016).

TTIP-sopimuksen valmistelun byrokraattisessa prosessissa kiteytyy aikamme poliittiset ongelmat. Neuvottelut ovat ylikansallinen prosessi, jonka demokraattinen EU pyrkii salaamaan. Corporate Europe Observatoryn mukaan Euroopan komission valmistelutyön aikana on pidetty ainakin 119 tapaamista suuryritysten ja niiden lobbareiden kanssa suljettujen ovien takana, mutta vain kourallinen tapaamisia ammattiyhdistysten ja kuluttajaliikkeiden kanssa. (Remes 2013) Esimerkiksi ulkoasiainvaliokunnan varapuheenjohtaja Pertti Salolaisen mukaan neuvotteluiden salaamisen laajamittaisuudelle ei löydy neuvottelutaktisia perusteluja. (Kukkala 2014).

TTIP-sopimus ja siihen liittyvä byrokraattinen prosessi on eräänlainen ääriesimerkki ”modernin demokratian” päätöksenteosta, jossa vaikutusvalta on siirretty kansalaisten ulottumattomiin. Usein kuulee sanottavan, että demokratiassa ”muutoksia tekevät ne ketkä osallistuvat”. Ketkä ovat osallistujia TTIP-sopimuksen tapauksessa? Ja mitkä ovat yksittäisen kansalaisen vaikutusmahdollisuudet TTIP-sopimukseen liittyen (Suomessa)?

Yhtymäkohtia TTIP-hankkeen ympärillä käytyyn keskusteluun löytyy lähihistoriasta. Vuosina 1995-1998 OECD:n piirissä neuvoteltiin pitkään salassa monenkeskisestä investointisopimuksesta eli MAI-sopimuksesta. Aikanaan MAI herätti

kansalaisliikkeissä huolta sijoittajien edun käymisestä demokratian yli. MAI kaatui, kun Ranska vetäytyi hankkeesta kansalaisten laajan vastarinnan vuoksi. (Remes 2013)

TTIP-sopimus on MAI-sopimuksen kaltainen esimerkki politiikasta, jossa yksilön vaikutusmahdollisuudet on minimoitu viimeiseen saakka. Demokratia on keskeinen arvo suomalaisessa peruskoulussa ja lukiossa (Opetushallitus 2011, 7). Suomalaisen koulujärjestelmän läpikäyneenä koen TTIP-sopimukseen liittyvän politiikan halventavan räikeästi yhteiskunnassa tärkeiksi koettuja arvoja ja päämääriä – kuten esimerkiksi demokratiaa. Demokratia mielletään yleisesti suurena saavutuksena, ja sitä pidetään arvokkaana päämääränä ilman sen kummempia perusteluita (Setälä 2003, 9).

Opinnäytetyöteokseni *Salaisten TTIP-asiakirjojen lukusali* (2017) esillä Taidekeskus Mäntinrannassa keväällä 2017, osana TAMK:n kuvataidelinjan *Happy Ending* lopputyönäyttelyä. Teoksessa salaiset TTIP-asiakirjat ovat luettavissa galleriatilaan rakennetussa valvotussa lukutilassa. (Valokuvat: Riina Vilén)

4.2. Salaisten TTIP-asiakirjojen lukusali

Taidehistorioitsija Maritta Mellais kirjoittaa Kaltio-lehden (3/02) artikkelissa *Sota on ohi, jos niin haluat*, seuraavasti: "Täällä Suomessa taide pysyttelee etäisyyden päässä maailmanpoliittisista tapahtumista. Kuinka monta sotaa, kuinka monta kriisiä tarvitaan, jotta myös suomalainen kuvataide tarttuisi pensseliinsä ja talttaansa? Vai onko 1990-luvun nuorison paljon puhuttu tulevaisuuden näköalattomuus tehnyt kannanottamisesta turhan tuntuista ajanhukkaa? "

Yhteiskunnan jäsenenä koen velvollisuudekseni osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja -keskusteluun. Koska mediassa ei nähdäkseni ole tuotu tarpeeksi selkeästi tuotu esille yksilöiden vaikutusmahdollisuuksia TTIP-sopimukseen liittyen, eikä aiheesta ole käyty perinpohjaista yhteiskunnallista keskustelua, koin relevantiksi käsitellä tätä aihetta opinnäytetyössäni. Teokseni muoto alkoi hahmottua

kansalaisjärjestö Greenpeacen vuodettua salaiset TTIP-asiakirjat internetiin.

Opinnäytetyöteokseni ”Salaisten TTIP-asiakirjojen lukusali” (2017) on interaktiivinen installaatio. Kuten teoksen nimi viittaa, kyseessä on tila, jossa kokija voi valvonnan alaisena tarkastella TTIP-sopimuksen asiakirjoja. Teoksen myötä esille laitettut asiakirjat ovat tarkasti varjeltuja, ja sopimukseen liittyvään päätöksentekoon osallistuvat poliitikot joutuvat käymään läpi mittavat turvatoimet ennenkuin pääsevät tutkimaan asiakirjoja. Vaitiolovelvollisuus estää heitä käymästä asiakirjoihin liittyvää keskustelua.

Kuvataiteilijana itseäni kiinnostaa erityisesti se, miten taiteella voidaan herättää kysymyksiä yksilön yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista. Usein kuulee sanottavan, että demokratiassa ”muutoksia tekevät ne ketkä osallistuvat”. Ketkä ovat osallistujia TTIP-sopimuksen tapauksessa? Ja mitkä ovat yksittäisen kansalaisen vaikutusmahdollisuudet TTIP-sopimukseen juuri Suomessa? Opinnäytetyöteokseni nostaa keskusteluun TTIP-sopimuksen käytäntöihin ja siihen liittyvään byrokraattiseen prosessiin sisältyvän räikeän demokratian halventamisen, avaamalla kaikille mahdollisuuden tarkastella salattua päätöksentekoa ja siihen liittyviä asiakirjoja. Koska sopimukseen liittyvä informaatio on hankalasti saatavilla, on aihetta ollut liki mahdotonta käsitellä julkisissa tiedotusvälineissä kattavasti. Teokseni lähtökohtana oli paitsi herättää ja ylläpitää keskustelua TTIP-sopimukseen liittyvistä kysymyksistä ja yksilön yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista, myös taiteen ja yhteiskunnallisten kysymysten välisen suhteen analysoiminen, ja tätä kautta taiteen yhteiskunnallisen roolin tutkiminen.

5. POHDINTA

Kun pohditaan nykytaiteen jatkumoa, ja oman opinnäytetyöteokseni sijoittumista siihen, voidaan helposti havaita teokseni olevan muodoltaan ja toteutukseltaan hyvinkin lähellä Jarno Vesalan installaatioita. Sisällöllisesti jonkinlaisena hengenheimolaisena koen Pilvi Takalan, joka on teoksissaan toistuvasti käsitellyt muun muassa auktoriteettia, käyttäytymisnormeja ja vallan mekanismeja. Otto Karvonen on myös käsitellyt paljon edellä mainittuja teemoja, ja hänen ilmaisunsa on vaikuttanut myös omaan työskentelyyni.

Kirjassaan *Trickster Makes This World* (1998) yhdysvaltalainen kriitikko Lewis Hyde vertaa taiteilijoita ”trickstereihin”. Hän tarkoittaa ”tricksterillä” veitikkamaista viekasta vitsailijaa joka kujeilee todellisuuden kustannuksella, mutta joka toiminnallaan herättää ympärillään kriittistä tietoisuutta ja kokee vastuuta muiden opettamisesta. Vertaus on varsin osuva. Kriittisyys ja hauskanpito eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan kriittisyys on nimenomaan rakkautta ihmiskuntaa ja yhteiskuntaa kohtaan. Kriittisyyden ja hauskanpidon yhdistäminen on itse asiassa erittäin hedelmällistä. Kuten Hollantilainen Metahaven-kollektiivi toteaa pamfletissaan ”Can Jokes Bring Down Governments”, vitsit ja pilailu ovat kaikille avoin ase vallanpitäjien harjoittamaa politiikkaa vastaan. (Metahaven 2012, 53)

Otto Karvonen, Jarno Vesala ja Pilvi Takala ovat kaikki kuvataiteilijoina lähellä Lewis Hyden kuvailemia trickstereitä, ja tähän nykytaiteen jatkumoon sijoitan myös oman työskentelyni. Yhdynkin Karvosen näkemykseen taiteilijan roolista: ”Meillä on monia rooleja. Henkilökohtaisesti näen taiteilijat vapaina ajattelijoina ja mielipiteiden ilmaisijoina, jotka inspiroivat ja haastavat ihmisiä näkemään asiat uusista näkökulmista.” (Karvonen 2015)

LÄHTEET

Aulio, Hannu. Kuvataideterapian historiaa ja suuntauksia. Teoksessa Girard, Liisa & Ihanus, Juhani & Laine, Riitta & Ropponen, Mari. 2008.

Forss, Karolina. Katsojan silmässä (27.3.2017)
<http://ylioppilaslehti.fi/2017/03/katsojan-silmassa-2/>

Haapalainen, R. 2007. Taide hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisessa. Teoksessa Yhteyksiä. Asiaa yhteisötaiteesta. Lönnströmin taidemuseon julkaisuja 24. Tampere: Tammer-Paino Oy. 73-81.

Hohenthal-Antin, Leonie. 2006. Kutkuttavaa taidetta. Taidetoimikunta seniori- ja vanhustyössä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hyde, Lewis 1998. Trickster Makes This World. Mischief Myth and Art. North Point Press.

Hyyppä, Markku T. & Liikanen Hanna-Liisa. 2005. Kulttuuri ja terveys. 1. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Jakonen, Olli ”Kansakunnasta kansalliseen kilpailukyky-yhteisöön” teoksessa Koitela, Jussi (Toim.) Suomen taide-poliittinen käsikirja, Baltic Circle / Checkpoint Helsinki, 2015

Karhapää, Jenni. Nykyaiteen rooli hyvinvoinnin ylläpitäjänä ja rakentajana. TAMK 2015 <http://www.theseus.fi/handle/10024/91318>

Karvonen, Otto 2015 Interview
<https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjYicOW6NHTAhXCKCwKHazOACkQFggjMAA&url=https%3A%3A>

[2F%2Fmycourses.aalto.fi%2Fpluginfile.php%2F372652%2Fmod_folder%2Fcontent%2F0%2FOtto_Karvonen_Interview.pdf%3Fforcedownload%3D1&usg=AFQjCNH8aWqsG3idMyGW7aka1RkgvWRAwA\)](https://mycourses.aalto.fi/pluginfile.php/372652/mod_folder/content/0/Otto_Karvonen_Interview.pdf?forcedownload%3D1&usg=AFQjCNH8aWqsG3idMyGW7aka1RkgvWRAwA)

Kivinen, Kati. Konfliktinratkaisumalleja taiteen keinoin (24.5. 2012)
<http://blog.kiasma.fi/blog/konfliktinratkaisumalleja-taiteen-keinoin/>

Kukkala, Emilia 6.4.2014. Kansan Uutiset. Vapaakauppasopimus olisi vallansiirto suuryrityksille
<http://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3149070-vapaakauppasopimus-olisi-vallansiirto-suuryrityksille>

Kuosmanen, Rosa. Voiko taiteilija muuttaa yhteiskuntaansa. (24.2. 2016)
<https://frame-finland.fi/2016/02/24/frame-espresso-voiko-taiteilija-muuttaa-yhteiskuntaansa/>

Lampela, Kalle. Taide hoivaa, vaikuttaa ja vastustaa (14.3.2017)
<http://100puheenvuoroataiteesta.taike.fi/taide-hoivaa-vaikuttaa-ja-vastustaa/>

Mellais, Maritta "Sota on ohi, jos niin haluat" Kaltio 3/02

Metahaven, 2012. Can Jokes Bring Down Governments? Memes, design and politics. Strelka Print, Moscow.

Mononen, Sini. Ajatuksen nopeudella kulutettua taidetta (7.11.2005)
<https://www.mustekala.info/node/35358>

Opetushallitus, demokratiakasvatusselvitys, raportit ja selvitykset 2011:27 Juvenes print Jyväskylä 2011

Rajamäki, Tiina & Mykkänen, Pekka – Salaiset TTIP-paperit: USA painostaa EU:ta kovilla keinoilla vapaakauppasopimukseen – Greenpeace julkaisi paperit sivuillaan HS,

1.5.2016 <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1462071684855>

Rantala-Korhonen, Piia. Taiteen rooli ratkaisujen Suomessa (11.8. 2015)
<http://www.taike.fi/fi/taiteen-rooli-ratkaisujen-suomessa>

Remes, Mikko. Susan George: EU ja USA junailevat vaarallista kauppasopimusta salassa (22.11.2013) <http://www.kepa.fi/uutiset/10358>

Rosenberg, Tiina. Mitä hyötyä taiteesta on? (19.11.2014)
<https://www.uniarts.fi/en/node/2337>

Saukkonen, Pasi 1.9.2014 Image, "Mihin Taidetta tarvitaan"

Saukkonen, Pasi (2014) Vankka linnake, joustava sopeutuja vai seisova vesi?
Suomalaisen kulttuuripolitiikan viimeaikainen kehitys. Cuporen verkkojulkaisuja 23.

Setälä, M. 2003. Demokratian arvo, teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet. Gaudeamus.
Helsinki

Seuri, M., Iloranta, K. & Räsänen, K. 2011. Kumppanina työterveyshuolto. Helsinki:
Tietosanoma Oy.

TTIP-julkilausuma: Tutkijat huolissaan EU:n ja USA:n välisistä kauppaneuvotteluista
(5.7.2014)
<http://ttipjulkilausuma.wordpress.com/2014/05/07/tutkijat-huolissaan-eun-ja-usan-valisi-sta-kauppaneuvotteluista/>

Unkila, Milla 2008. Pääkirjoitus, Kiasma-lehti Nro 37, Vol 11

YLE 12.9.2016: Vapaakauppa - Miksi Kanada-sopimus on hyvä mutta USA-sopimus paha? <http://yle.fi/uutiset/3-9152779>

YLE 11.11.2016 Komissio:Trumpin valinta vei TTIP-sopimuksen ‘pakastimeen’
<http://yle.fi/uutiset/3-9288838>

Liite 1

Erityis-sanasto

Demokratia

Kansanvaltaan perustuva valtiojärjestys tai hallitusmuoto. Perusajatuksena demokratiassa on, että hallintovalta nousee kansasta ja toteuttaa kansan tahtoa. Etymologinen tausta demokratia-sanalle tulee sanoista *demos* (tavallinen kansa) ja *kratos* (valta, hallita).

TTIP-sopimus

Transatlanttinen kauppaja- ja investointikumppanuus, lyhennys TTIP englanninkielen sanoista *Transatlantic Trade and Investment Partnership* on Yhdysvaltain ja Euroopan unionin vapaakauppaa lisäämään tarkoitettu kauppasopimus.

Nykytaide

Nykytaide on uutta taidetta, joka on oman aikamme taidetta. Nykytaide-sanan käyttö yleistyivät 1970-luvulla, kun sanat moderni taide ja modernismi alkoivat saada uusia merkityksiä, joita niihin ei aikaisemmin ollut liitetty.

Installaatio

Erityisesti johonkin tilaan tai paikkaan tehtyä taidetta, joka käyttää tilan ominaisuuksia hyväkseen. Verbi installoida tarkoittaa *asentaa*.

Interaktiivinen

Vuorovaikutteinen